

Wyrok z 24 października 2007 r., [SK 7/06](#)
SPRAWOWANIE WŁADZY SĄDOWNICZEJ PRZEZ ASESORÓW
(OTK ZU 2007, nr 9A, poz. 108)

Rodzaj postępowania: skarga konstytucyjna Inicjator: osoba fizyczna	Skład orzekający: pełny skład	Zdania odrębne: 0
--	---	-----------------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
<p>Powierzenie asesorowi sądowemu czynności sędziowskich w zakresie orzekania</p> <p>[Ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych: art. 135 § 1,2, 5 i 6, art. 135 § 1 w związku z art. 134 §1, art. 136 § 2 w związku z art. 91 § 1 i art. 77 § 1; Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego: art. 250 § 1 w związku z art. 135 § 1 ww. ustawy]</p>	<p>Zasada demokratycznego państwa prawnego Zasada trójpodziału władz Ochrona prawna wolności Nietykalność i wolność osobista Prawo do sądu Sprawowanie wymiaru sprawiedliwości przez sądy Niezawisłość sędziowska Powoływanie sędziów Nieusuwalność sędziów Immunitet sędziowski</p> <p>[Konstytucja: art. 2, art. 10, art. 31 ust. 1, art. 41 ust. 1, art. 45 ust.1, art. 175 ust. 1, art. 178, art. 179, art. 180, art. 181 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności: art. 5 i art. 6]</p>

Instytucja asesora w prawie polskim służy przygotowaniu określonej osoby pod kątem praktycznego doświadczenia do objęcia urzędu sędziego. Ustawa dokładnie precyzuje warunki objęcia funkcji asesora, którym może zostać osoba mająca obywatelstwo polskie i korzystająca z pełni praw cywilnych i obywatelskich, będąca nieskazitelnego charakteru, która ukończyła wyższe studia prawnicze w Polsce i uzyskała tytuł magistra lub zagraniczne uznane w Polsce oraz jest zdolna, ze względu na stan zdrowia, do pełnienia obowiązków sędziego, ponadto ukończyła aplikację sądową lub prokuratorską i zdała egzamin sędziowski lub prokuratorski.

Wskazując na kompetencje asesorów można wymienić dwa rodzaje wykonywanych przez nich zadań: z zakresu wymiaru sprawiedliwości oraz z zakresu ochrony prawnej (art. 2 § 3 prawa o ustroju sądów powszechnych). Zgodnie z zakwestionowaną regulacją, w zakresie orzekania asesorzy są niezawiśli i podlegają jedynie Konstytucji i ustawom (art. 135 § 2 prawa o ustroju sądów powszechnych). Na okres pełnienia czynności sędziowskich asesor pozostaje pod opieką sędziego pełniącego funkcję sędziego konsultanta (art. 135 § 5 i 6 prawa o ustroju sądów powszechnych), który udziela asesorowi pomocy z zakresu techniki pracy sędziowskiej oraz wykonywania czynności administracji sądowej a także przeprowadza lustrację posiedzeń sądowych przeprowadzanych pod przewodnictwem asesora. Powierzenie pełnienia czynności sądowych asesorowi należy natomiast do kompetencji Ministra Sprawiedliwości.

Postępowanie w niniejszej sprawie zostało zainicjowane dwiema skargami konstytucyjnymi kwestionującymi regulacje na podstawie, których o ich prawach i wolnościach orzekali asesorzy. Zasadniczy zarzut skarżących dotyczył treści art. 135 ust. 1 prawa o ustroju sądów powszechnych, na podstawie którego Minister Sprawiedliwości może, za zgodą kolegium sądu okręgowego, powierzyć asesorowi sądowemu pełnienie czynności sędziowskich w sądzie rejonowym na czas określony, nieprzekraczający czterech lat. Możliwe jest przedłużenie tego okresu do ukończenia przez asesora sądowego 29 lat, a także do czasu zakończenia postępowania, w sprawie uzyskania informacji o kandydacie na sędziego zawierające dane istotne dla oceny spełnienia wymagań nieskazitelnego charakteru.

Skarżący zarzucili tej regulacji niezgodność z Konstytucją, wskazując na zrównanie asesorów z sędziami w zakresie władzy orzeczniczej, a jednocześnie na pozbawienie asesorów konstytucyjnych gwarancji niezawisłości i niezależności.

Przed rozpoznaniem sprawy na rozprawie Trybunał skierował do Sejmu w dniu 30 października 2006 r., postanowienie sygnalizacyjne S 3/06. TK wskazał na konieczność rozważenia podjęcia inicjatywy ustawodawczej w przedmiocie unormowania systemu powoływania osób sprawujących władzę sędziowską, tak aby zapewnić pełną realizację konstytucyjnych standardów prawa do sądu. TK podkreślił, że ewentualne stwierdzenie niekonstytucyjności zaskarżonych przepisów mogłoby doprowadzić do paraliżu funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

ROZSTRZYGNIĘCIE

I

Art. 135 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

II

1. Trybunał odroczył utratę mocy obowiązującej niekonstytucyjnego przepisu o upływie 18 (osiemnastu) miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Czynności asesorów sądowych, o których mowa w art. 135 § 1 ustawy powołanej w części I wyroku, nie podlegają wzruszeniu na podstawie art. 190 ust. 4 Konstytucji.

Ponadto Trybunał postanowił:

na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym umorzyć postępowanie:

a) w zakresie dotyczącym badania zgodności art. 135 § 5 i 6 oraz art. 136 § 2 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych ze względu na niedopuszczalność wydania orzeczenia,

b) w pozostałym zakresie ze względu na zbędność wydania orzeczenia.

GLÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. Przedmiotem kontroli konstytucyjności zainicjowanej skargą konstytucyjną może być wyłącznie akt normatywny, który stanowił podstawę ostatecznego rozstrzygnięcia o konstytucyjnych wolnościach, prawach lub obowiązkach skarżącego (art. 79 Konstytucji). Na podstawę rozstrzygnięcia składają się wszystkie przepisy (normy) prawa stosowane przez określony organ w celu wydania aktu stosowania prawa.
2. Jedną z przesłanek dopuszczalności kontroli konstytucyjności w trybie skargi jest występowanie związku między normą będącą przedmiotem kontroli a prawną podstawą ostatecznego rozstrzygnięcia. Można wskazać cztery rodzaje sytuacji, w których wskazany związek występuje: 1) gdy zarzut niekonstytucyjności dotyczy aktu normatywnego wprost powołanego w sentencji ostatecznego orzeczenia (związek najściślejszy); 2) gdy zarzut dotyczy normy wykorzystanej do rekonstrukcji treści rozstrzygnięcia, która nie została jednak wyraźnie wskazana w sentencji indywidualnego aktu stosowania prawa; 3) gdy kwestionowana norma znalazła zastosowanie do rozstrzygnięcia kwestii ubocznej albo wypadkowej nieujawnionej *expressis verbis* w samym tekście ostatecznego orzeczenia; 4) gdy zarzut dotyczy przepisów ustrojowych stanowiących podstawę ostatecznego rozstrzygnięcia (związek najluźniejszy).
3. Konstytucyjne prawo do sądu oprócz trzech najczęściej wskazywanych elementów tj. prawa do uruchomienia postępowania sądowego, prawa do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej oraz prawa do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia, obejmuje również prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy.
4. Wskazać można trzy rodzaje kompetencji posiadanych przez sądy: 1) kompetencje związane z ich podstawowym zadaniem, czyli sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości (zob. art. 175 Konstytucji); 2) inne kompetencje powierzone przez Konstytucję; 3) kompetencje pozakonstytucyjne, powierzone przez ustawę. Ustrojodawca powierza sądom określone kompetencje, uwzględniając konieczność spełnienia przez organy określonych wymagań dotyczących ustroju i procedury wynikających z przepisów konstytucji. Z tego względu należy uznać, że gwarancje określone w art. 45 Konstytucji mają zastosowanie do wszelkich kompetencji zastrzeżonych dla sądów w Konstytucji natomiast nie obejmują pozostałych pozakonstytucyjnych kompetencji sądów. W przypadku kompetencji pozakonstytucyjnych zastosowanie znajdują ogólne gwarancje sprawiedliwości proceduralnej, stanowiące istotny element zasady państwa prawnego.-
5. Wszystkie sprawy (za wyjątkiem tych, które podlegają kognicji trybunałów) powinny być rozpatrywane przez właściwe, niezależne, bezstronne i niezawisłe sądy wskazane w Konstytucji. Niezależność, niezawisłość i bezstronność sądu i sędziego są ze sobą ściśle powiązane. Niezależność sądów oznacza przede wszystkim oddzielenie pod kątem organizacyjnym i funkcjonalnym sądownictwa od organów innych władz, w celu zagwarantowania pełnej samodzielności tych organów w zakresie rozpoznawania spraw i orzekania. Z kolei niezawisłość sędziego charakteryzuje się działaniem jedynie w oparciu o prawo, zgodnie z własnym sumieniem i wewnętrznym przekonaniem. Z niezawisłością związane są liczne elementy: bezstronność wobec uczestników postępowania, niezależność w stosunku do organów pozasądowych,

samodzielność sędziego wobec władz i innych organów sądowych, niezależność od wpływu czynników politycznych oraz wewnętrzna niezależnością sędziego.

6. Bezstronność to niezbywalna cecha władzy sądowniczej, a jednocześnie przymiot sędziego, którego utrata pozbawia go kwalifikacji do pełnienia swoich funkcji. Polega na obiektywnej ocenie stron i uczestników postępowania, zarówno w trakcie toczącej się sprawy jak i orzekania. Brak bezstronności sędziego przy orzekaniu stanowi szczególnie poważne naruszenie zasady niezawisłości sędziowskiej. Dostosowywanie treści wyroków do sugestii i poleceń wydawanych przez podmioty zewnętrzne prowadzi do powstania zjawiska tzw. sędziego dyspozycyjnego, a to wyklucza możliwość wymierzania sprawiedliwości.
7. Wskazane w art. 45 ust. 1 Konstytucji cechy sądu i postępowania sądowego powinny być rozumiane w kontekście uregulowań rozdziału VIII Konstytucji dotyczącego sądów i trybunałów. Standardy wyznaczone przez przepisy tego rozdziału należą do treści prawa do sądu zagwarantowanego w art. 45 Konstytucji. Niezawisłość sądu określona w art. 45 ust. 1, ściśle nawiązuje do niezawisłości o której mowa w art. 178 i następnym Konstytucji. Niezawisły sąd składa się z osób, którym prawo nadaje cechę niezawisłości, nie tylko w formie deklaracji, ale kształtuje system uwarunkowań działania sędziów w sposób który tę niezawisłość realnie, efektywnie gwarantuje. Z kolei z zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji) wynika, że sąd każdej instancji powinien spełniać warunki niezależności, bezstronności i niezawisłości.
8. Społeczna ocena sądu jako instytucji faktycznie niezależnej wymaga wymierzania sprawiedliwości w sposób, który usuwa potencjalne zastrzeżenia uczestników postępowania co do bezstronności i niezawisłości sądu. Stanowisko to potwierdza Europejski Trybunał Praw Człowieka wskazując, na wagę postrzegania sprawowania wymiaru sprawiedliwości w sposób bezstronny i niezawisły.
9. Zgodnie z Konstytucją w skład sądów wchodzi sędziowie oraz obywatele biorący udział w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Możliwość swobodnego powierzania sprawowania władzy sądowej innym osobom spowodowałaby utratę znaczenia gwarancji określonych w art. 45 ust. 1 Konstytucji. Skutkowałoby to dopuszczalnością realizowania prawa do rozpatrzenia sprawy przez sąd przez działalność organów, w których konstytucyjny standard niezawisłości jest niższy niż gwarancja niezawisłości sędziowska określonej w rozdziale VIII Konstytucji.
10. Brak jest w Konstytucji przepisu, który wprost nakazuje sprawowanie wymiaru sprawiedliwości wyłącznie przez sędziów. Wyjątkiem od zasady sprawowania wymiaru sprawiedliwości przez sędziów jest udział obywateli na zasadach określonych w ustawie. Dalsze odstępstwa od wskazanej zasady są dopuszczalne pod warunkiem spełnienia dwóch warunków: 1) muszą być one uzasadnione konstytucyjnie legitymowanym celem i mieścić się w granicach realizacji tego celu; 2) muszą być spełnione wszystkie istotne „materialne” warunki, od których uzależniona jest bezstronność, niezawisłość i niezależność sądu.
11. Instytucji asesora nie należy utożsamiać z zasadą dopuszczenia obywateli do udziału w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości (art. 182 Konstytucji). Nie jest on

przedstawicielem społeczeństwa, pełni swą funkcję w ramach stosunku pracy a nie powinności obywatelskiej.

12. Regulacja ustawowa, zgodnie z którą asesor jest w zakresie orzekania niezawisły i podlega tylko Konstytucji oraz ustawom stanowi jedynie deklarację, która nie zapewnia realnej i efektywnej niezawisłości wymaganej przez Konstytucję. Muszą jej towarzyszyć szczególne rozwiązania prawne odnoszące się do praktycznego zapewnienia przestrzegania poszczególnych elementów pojęcia niezawisłości. W szczególności niedopuszczalne jest: uzależnienie asesora od Ministra Sprawiedliwości, brak określenia ram czasowych powierzenia asesorom funkcji sędziowskich, eliminacja udziału Krajowej Rady Sądownictwa w procedurze powierzania asesorowi czynności sędziowskich, uzależnienie od kolegium sądu okręgowego oraz od sędziego konsultanta, brak gwarancji apolityczności asesorów.
13. Regulacja przewidująca istnienie instytucji asesora czy też możliwość orzekania przez osoby inne niż sędziowie (w znaczeniu konstytucyjnym) musi przybrać właściwy kształt normatywny. Ustawodawca przy poszukiwaniu nowych rozwiązań powinien brać pod uwagę międzynarodowe standardy wiążące Polskę, wskazujące na inne rozwiązania zgodne z zasadami państwa prawa. Nowe regulacje powinny gwarantować rzeczywiste oddzielenie trzeciej władzy od innych władz (art. 10 Konstytucji), doprowadzić do rozluźnienia więzi między asesorami i ministrem sprawiedliwości oraz zapewnić wpływ Krajowej Rady Sądownictwa na karierę zawodową sędziego.
14. Nie jest dopuszczalne aby normy niższego rzędu decydowały o zakresie stosowania norm konstytucyjnych. Takie rozwiązania stoją w sprzeczności z zasadą bezpośredniego stosowania Konstytucji oraz jej nadrzędną pozycją w hierarchii źródeł prawa. Tylko w przypadkach przewidzianych w Konstytucji, jest dopuszczalne ustawowe ograniczenie zakresu zastosowania niektórych jej przepisów (np. art. 37 ust. 2 Konstytucji).
15. TK orzekając o konstytucyjności aktu normatywnego powinien uwzględniać, aby stan prawny, który powstanie po wyroku, nie stanowił naruszenia Konstytucji albo nie prowadził w konsekwencji do takich naruszeń. Zapobiegając takim sytuacjom Trybunał może określać skutki swojego orzeczenia w aspekcie perspektywnym poprzez odroczenie jego wejścia w życie. Trybunał każdorazowo ocenia czy istnieje konieczność lub co najmniej celowość odroczenia wyroku. Przesłankami odroczenia mogą być: skutki faktyczne wywołane natychmiastową eliminacją niekonstytucyjnego przepisu, ochrona norm, zasad lub wartości konstytucyjnych oraz konieczność podjęcia kompleksowych i szerszych działań prawodawczych wymaganych do przywrócenia zgodności prawa z Konstytucją.
16. Ochrona prawomocności ugruntowana jest w art. 7 Konstytucji, według którego organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa. Ze wskazanego przepisu wynika domniemanie konstytucyjności przysługujące prawomocnym rozstrzygnięciom. Domniemanie to może być przełamane, gdy samo rozstrzygnięcie odbiega od konstytucyjnego standardu (w zakresie przepisów prawa materialnego lub procedury wykorzystanych *in concreto* do wydania prawomocnego rozstrzygnięcia). Natomiast przepisy ustrojowe nie wykazują niekonstytucyjności normatywnej podstawy orzekania *in concreto*. Wzruszenie prawomocnych orzeczeń z powodu

stwierdzenia niekonstytucyjności *pro futuro*, która dotyczy składu organów je wydających, działających konstytucyjnie w momencie wydania orzeczenia, byłoby nieproporcjonalne. Nie można kwestionować wyroków wydanych przez asesorów, z okresu gdy powierzenie asesorom orzekania nie było zakwestionowane. Z tego samego powodu TK nie przyznał przywileju korzyści inicjatorom skargi. Przywilej ten umożliwił wzruszenie postępowania zgodnie z art. 190 ust. 4 Konstytucji także w okresie odroczenia skutku wyroku.

17. Wyrok TK z odroczonym skutkiem, pozostanie bezskuteczny w sferze spraw indywidualnych opartych na normie uznanej za niekonstytucyjną, jeśli ustawodawca wyda w terminie przepisy zastępujące przepisy niekonstytucyjne. Wówczas bowiem nie występują warunki do wznowienia postępowań na podstawie art. 190 ust. 4. Źródłem zmiany w przepisach będzie wtedy regulacja ustawodawcy, a nie wyrok TK.

Przepisy Konstytucji

Art. 2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 10. 1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.

Art. 31.3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 41. 1. Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.

Art. 45. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

Art. 175. 1. Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

Art. 178. 1. Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.
2. Sędziom zapewnia się warunki pracy i wynagrodzenie odpowiadające godności urzędu oraz zakresowi ich obowiązków.
3. Sędzia nie może należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej nie dającej się pogodzić z zasadami niezależności sądów i niezawisłości sędziów.

Art. 179. Sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na czas nieoznaczony.

Art. 180. 1. Sędziowie są nieusuwalni.
2. Złożenie sędziego z urzędu, zawieszenie w urzędowaniu, przeniesienie do innej siedziby lub na inne stanowisko wbrew jego woli może nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu i tylko w przypadkach określonych w ustawie.
3. Sędzia może być przeniesiony w stan spoczynku na skutek uniemożliwiających mu sprawowanie jego urzędu choroby lub utraty sił. Tryb postępowania oraz sposób odwołania się do sądu określa ustawa.
4. Ustawa określa granicę wieku, po osiągnięciu której sędziowie przechodzą w stan spoczynku.
5. W razie zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych wolno sędziego przenosić do innego sądu lub w stan spoczynku z pozostawieniem mu pełnego uposażenia.

Art. 181. Sędzia nie może być, bez uprzedniej zgody sądu określonego w ustawie, pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Sędzia nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się prezesa właściwego miejscowo sądu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.